

Podnikové výrobné faktory

Výrobné faktory sú prvky materiálnej i nemateriálnej povahy, ktoré treba z technických alebo hospodárskych dôvodov nevyhnutne použiť na tvorbu, resp. získavanie rozličných statkov a poskytovanie výkonov.

Z makroekonomického pohľadu rozlišujeme tri výrobné faktory, a to:

- prácu ako originálny činiteľ,
- prírodu ako originálny činiteľ
- kapitál ako odvodený činiteľ.

Charakter originality alebo odvodenosti vyplýva z produkčnej schopnosti výrobného faktora. Práca a príroda majú vlastnú produkčnú schopnosť, zatiaľ čo kapitál vzniká spolupôsobením práce a prírody. Z podnikového hľadiska sa na výrobné faktory pozeráme ako na prvky umožňujúce uskutočňovať výrobný proces, naplňovať, dosahovať výrobné ciele. Z uvedených dôvodov potom podnikové výrobné faktory rozdeľujeme na:

- elementárne výrobné faktory,
- dispozitívny výrobný faktor.

1. Elementárne výrobné faktory

sú prvotné originálne prvky, ktoré v rôznych podobách vstupujú do výrobného procesu a majú v ňom rozhodujúcu úlohu. Z hľadiska ich uplatnenia vo výrobnom procese ich rozdeľujeme do dvoch základných skupín, a to:

- **potenciálne elementárne výrobné faktory**, ktoré vzhľadom na postupný prenos ich hodnoty do nových výrobkov alebo poskytnutých služieb sa zúčastňujú vo výrobnom procese viackrát,
- **spotrebovávané elementárne výrobné faktory**, ktoré vchádzajú do nových výrobkov naraz, a preto sa zúčastňujú vo výrobnom procese jednorázovo.

Potenciálne výrobné faktory spolupôsobia v podniku prostredníctvom svojej činnosti (napr. určité pracovné operácie ľudí a strojov), alebo prostredníctvom statických funkcií ako ochrana hodnoty pred zničením (budovy, zariadenia na údržbu a pod.). V prvom prípade hovoríme o potenciálnych výrobných faktoroch s aktívnou účasťou vo výrobnom procese a v druhom prípade o potenciálnych výrobných faktoroch s pasívnou účasťou vo výrobnom procese.

Medzi **aktívne potenciálne výrobné faktory**, ktoré odovzdávajú svoj výkon, patria:

- duševne a fyzicky pracujúci ľudia – výkonná pracovná sila,
- stroje, ktoré pôsobia vo výrobnom procese, pričom sa postupne znehodnocujú alebo sa stávajú nepotrebnými, resp. neekonomickými,
- náradie a drobné pracovné pomôcky, ktoré sa vo výrobnom pracovnom procese postupne opotrebovávajú.

Medzi **pasívne potenciálne výrobné faktory**, ktoré neodovzdávajú svoj výkon sa zaraďujú:

- budovy a pozemky,
- všeobecné zariadenia, ktoré nie sú určené na výrobné účely, napr. závodné jedálne,

- aparatury a zariadenia, ktoré slúžia podniku ako celku alebo jeho prevádzkam (vykurovacie zariadenie, osvetľovacie telesá a pod.).

Spotrebovávané elementárne výrobné faktory, ktoré sa spotrebúvajú vo výrobnom procese jednorázovo. Väčšina týchto podnikových výrobných faktorov tvorí priamo podstatu výrobku alebo poskytnutej služby. Od tohto výkladu je potom odvodený aj ich názov. Spotrebovávané elementárne výrobné faktory, ktoré tvoria podstatu výrobku, nazývame priame a faktory, ktoré nevchádzajú do výrobku, ale ovplyvňujú priebeh výroby sa nazývajú nepriame spotrebovávané elementárne výrobné faktory.

Faktormi, ktoré svojou podstatou (substanciou) vchádzajú do výrobku, sú:

- suroviny – napr. uhlie v chemickom priemysle,
- polotovary (zušľachtaná surovina) – vlnená látka v textilnom priemysle,
- stavebné dielce, skupina stavebných dielcov – motory pre lietadlá,
- pomocné látky – glej, nity, skrutky a pod.

Za spotrebovávané elementárne výrobné faktory, ktoré svojou podstatou (substanciou) nevchádzajú do výrobku, ale ovplyvňujú priebeh výroby sa pokladajú:

- výrobné služby, ktoré zabezpečujú pripravenosť potenciálnych výrobných faktorov, ako je para, stlačený vzduch,
- chladiace a mazacie látky,
- pomocné služby – doprava.

Jednou zo základných vlastností spotrebovávaných výrobných faktorov je, že môžu mať rovnaké vlastnosti a môžu byť zameniteľné, ako aj, že sa spotrebávajú vo výrobnom procese úplne až na odpad, ktorý sa môže, resp. nemôže znovu spotrebávať vo výrobnom procese.

2. Dispozitívny faktor

Podniky majú svojou výrobnou činnosťou uspokojovať potreby iných podnikov, ako aj obyvateľstva a súčasne zabezpečovať realizáciu svojich konkrétnych cieľov (napr. dosahovanie primeraného zisku na rozvoj a zachovanie podniku, získanie čo najväčšieho podielu na trhu). Základné podnikové úlohy tvorby hodnôt sa označujú ako vecné funkcie a rozdeľujú sa tradične na obstarávanie, výrobu, odbyť a financovanie. Riadenie celého procesu tvorby hodnôt a ich úspešnej realizácie je úlohou dispozičného faktora v podniku. Musí základné faktory optimálne plánovať, efektívne organizovať a neustále kontrolovať. Túto činnosť nazývame riadiacou prácou, resp. dispozičnou činnosťou.

Najvýznamnejšou úlohou dispozičného faktora v rámci etapy plánovania je vytýčenie základného cieľa podniku, lebo od jeho správneho určenia závisí jeho dlhodobá úspešnosť.

S vytýčením hlavného cieľa súvisí ďalšia dôležitá úloha, a to **stanovenie podnikovej politiky**, t. j. postupu, ktorým musí podnik napredovať, aby dosiahol vytýčený cieľ.

Úlohou dispozičného faktora v ďalšom kroku je **odvodiť od hlavného cieľa čiastkové ciele** a hľadať cesty a prostriedky na ich dosiahnutie. Vyžaduje to presné a detailné plánovanie činností vo všetkých oblastiach. Zostaví sa plán výroby, finančný plán, plán zásobovania, odbytu, investičnej a vývojovej činnosti a podobne.

Aby sa mohli realizovať vypracované plány, musí dôjsť k **rozdeleniu úloh**, ich prenosu na nižšie riadiace stupne, utvorenie vzťahov medzi jednotlivými časťami podniku, čo je úlohou podnikového organizovania.

Poslednou úlohou dispozičného faktora je **uskutočňovanie kontroly a preverovanie**, či sa dosiahli podnikové ciele. Dôležitým prostriedkom kontroly je účtovná evidencia, štatistika, individuálna priama kontrola a iné.